

به نام خدا

جزوه آموزشی فلسفه دوازدهم

شامل

درسنامه، خلاصه، نکات آموزشی و حل فعالیت ها

تهیه کننده: مرجان شکری

سرگروه فلسفه اداره کل شهر تهران

دبیر منطق و فلسفه منطقه ۱۸

سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰

درس اول، هستی و چیستی:

- * درک و تعیین نسبت بین دو مفهوم «هستی، وجود» و «چیستی، ماهیت» یکی از مباحث اولیه فلسفه است.
- * دو مفهوم «هستی، وجود» و «چیستی، ماهیت» از پرکاربردترین مفاهیم میان انسان ها هستند و معمولاً در کنار هم به کار می روند .
- * قدم نخست به اصل واقعیت اشاره می کند، به این حقیقت که ما همگی واقعیت را قبول داریم و میان امور واقعی و غیر واقعی تفاوت قائل می شویم و چون واقعیت ها را قبول داریم، از آن ها استفاده می کنیم. برای مثال این که ما دست به سوی آب می بریم و آب می نوشیم، بدان جهت است که آب یک امر واقعی است و بودن آن را در خارج پذیرفته ایم.
- و توجه به این موضوع که بعد از گذشت زمان می فهمیم چیزهایی مانند گول، دیو، سراب و ققنوس، خیالی هستند و واقعیت ندارند.
- * قدم دوم به این موضوع اشاره می کند که انسان با واقعیت های مختلف و متفاوتی رو به رو است مانند آب و خاک و... . واقعیت ها یکسان نیستند، چیستی یک واقعیت با چیستی واقعیت دیگر متفاوت است، حتی خود انسان هم چیستی متفاوتی با سایر اشیاء دارد.
- استفاده از کلمه «این» و «آن» نشان می دهد که انسان به وجود چیزهایی آگاه است ولی ماهیتش را نمی داند و از چیستی آن آگاهی ندارد.
- * انسان هنگام مشاهده موجودات دو حیثیت می یابد: ۱- موجود بودن ۲- چیستی داشتن
- * وجه مشترک موجودات وجود و وجه اختصاصی آن ها ماهیت است .
- * قدم سوم به تفاوت دو مفهوم «هستی» و «چیستی» اشاره می کند.
- * توجه ویژه فارابی به نسبت میان «وجود» و «ماهیت»
- * ابن سینا می گوید: هستی و چیستی دو جنبه یک چیز هستند ولی نه به این معنا که دو جزء یک چیز هستند که با هم ترکیب شده اند.
- * از نگاه علم شیمی آب، ترکیبی از دو عنصر اکسیژن و هیدروژن است.
- * از نگاه فلسفی آب یک موجود واحد و غیر مرکب، ولی با دو جنبه مختلف است.
- * انسان با نظر به دو این جنبه، دو مفهوم چیستی (آب) و هستی (وجود داشتن آب) را به دست می آورد.

مرجان شکری - سرگروه فلسفه اداره کل شهر تهران - دبیر منطق و فلسفه منطقه ۱۸

- * در خارج دو امر جداگانه به نام «آب» و «وجود» نداریم.
- * «آب» و «وجود» دو مفهوم مختلف و متفاوت از یک موجود واحد است.
- * قدم چهارم به تمایز دقیق دو مفهوم وجود و ماهیت می پردازد.
- با عنوان های: تفکیک وجود و ماهیت، مغایرت وجود و ماهیت، زیادت وجود بر ماهیت و عروض وجود بر ماهیت.
- * حمل ماهیت بر ماهیت با حمل وجود بر ماهیت متفاوت است.
- * حمل «وجود» بر «انسان» با حمل «حیوان ناطق» بر «انسان» کاملاً متفاوت است.
- * در عبارت «انسان حیوان ناطق است.»، «حیوان ناطق» که محمول قضیه است، در تعریف انسان آمده است.
- * «حیوان» و «ناطق» از اجزای تعریفی انسان است و همان چستی او است.
- * «حیوان» و «ناطق» گویای ذات و حقیقت انسان است، به این معنا که ذات انسان چیزی جز همان «حیوان ناطق» نیست.
- * انسان همان حیوان ناطق است و هر حیوان ناطقی انسان است. (رابطه آنها از میان نسبت های چهارگانه، تساوی است)
- * «انسان» و «حیوان ناطق» دو مفهوم جدایی ناپذیر و تفکیک ناپذیر هستند.
- * حمل «حیوان ناطق» بر انسان گویای چستی و ذاتیات اوست و نیاز به دلیل ندارد. (حمل اولی ذاتی)
- * در عبارت «انسان موجود است»، مفهوم «وجود» و «انسان» جدا از هم هستند و مفهوم «وجود» جزء تعریف مفهوم «انسان» قرار نمی گیرد.
- * میان مفهوم «انسان» به عنوان یک چستی و «وجود» رابطه ذاتی برقرار نیست.
- * حمل «وجود» بر هر «چستی»، (مانند انسان موجود است) نیازمند دلیل است. (حمل شایع صناعی)
- که این دلیل ممکن است از طریق حس و تجربه یا از طریق تعقل محض به دست آید.
- * اصل «مغایرت وجود و ماهیت» پایه یکی از برهان های ابن سینا در اثبات وجود خداوند به نام برهان «وجوب و امکان» است.

مرجان شکری - سرگروه فلسفه اداره کل شهر تهران - دبیر منطق و فلسفه منطقه ۱۸

* توماس آکوئیناس از فیلسوفان اروپایی که با فلسفه ابن سینا آشنا بود، اصل مغایرت وجود و ماهیت را در اروپا گسترش داد.

* توماس آکوئیناس، مانند ابن سینا اصل مغایرت وجود و ماهیت را پایه برهان های خود در خداشناسی قرار داد.

* توماس آکوئیناس پایه گذار مکتب فلسفی «تومیسسم» در اروپا شد.

* توماس آکوئیناس فلسفه ای را در اروپا پایه گذاری کرد که بیشتر متکی به دیدگاه های ابن سینا و تا حدودی ابن رشد بود.

* در قرن ۱۶ میلادی با تجربه گرایی در اروپا رشد و گسترش پیدا کرد.

پاسخ پرسش صفحه ۳ تیترا قدم نخست خط چهارم:

از این رفتار طبیعی می فهمیم که:

۱- اصل پذیرش واقعیت یک اصل بدیهی و روشن است.

۲- همگان این اصل را قبول دارند، زیرا همه مردم در این مورد رفتار مشابهی دارند.

۳- همه مردم این پذیرش را مبنای عمل خود قرار می دهند و از اشیای پیرامون خود استفاده می کنند.

پاسخ فعالیت های درس اول:

انجام فعالیت «تکمیل گزاره ها» صفحه ۴:

۱- اشیایی مانند آب، میوه ها و حیوانات

۲- اموری مانند جاذبه، انرژی، روح و نور

۳- مواردی مانند پری دریایی، دیو و سایر موجوداتی که در افسانه ها و داستان های تخیلی آمده است.

چیستی هایی که وجود خارجی ندارد.

انجام فعالیت «بررسی» صفحه ۶:

اگر وجود جزء ماهیت یا عین ماهیت بود، اثبات وجود برای هیچ ماهیتی نیاز به دلیل نداشت و همچنین سلب وجود از ماهیت امکان داشت و تصور وجود از ماهیت جدایی پذیر نبود.

انجام فعالیت «باز بینی» صفحه ۶:

مرجان شکری - سرگروه فلسفه اداره کل شهر تهران - دبیر منطق و فلسفه منطقه ۱۸

- ۱- همه گزاره‌ها با بیان ابن سینا هماهنگ است و تضادی با سخن ایشان ندارد.
- ۲- گزاره دوم و سوم با روشنی بیشتری تفاوت وجود از ماهیت را می‌رساند. در گزاره دوم هستی برخی از امور را می‌شناسیم اما ماهیت آن‌ها روشن نشده است. در گزاره سوم انسان می‌تواند ماهیاتی را در ذهن بیاورد در حالی که ممکن است اصلاً وجود نداشته باشند.

در گزاره اول سخنی از تفاوت وجود و ماهیت نیست و فقط گفته شده ما از اشیای پیرامون خود دو مفهوم چپستی و هستی را به دست می‌آوریم.

انجام فعالیت «به کار بیندیم» صفحه ۷:

- ۱- با قضیه انسان مخلوق است، مشابه است. زیرا مخلوق و هم موجود، از ذاتیات انسان نیست و حمل آن بر انسان نیازمند دلیل است. اما بشر همان انسان است و فقط به لحاظ لفظ متفاوت هستند و دلیل نمی‌خواهد و حیوان ذاتی انسان است و دلیل نمی‌خواهد.

۲- گویای آن است که انسان میان وجود و ماهیت تفاوت قائل می‌شود، یعنی با این که می‌داند موجودی هست ولی نمی‌داند آن موجود چیست؟ و نیز انسان برای وجود، یک معنا در ذهن دارد و با این که نسبت به ماهیت آن موجود شک و تردید دارد که چه ماهیتی است، اما این شک و تردید به وجود آن موجود سرایت نمی‌کند.

۳-

۱- حمل حیوان بر انسان ذاتی است و دلیل نمی‌خواهد.

۲- حمل شیر بر انسان محال و ممتنع است زیرا نه به لحاظ مفهومی جزء مفهوم انسان است و نه به لحاظ خارج شیر و انسان یکی هستند.

۳- حمل ناطق بر انسان ذاتی است و دلیل نمی‌خواهد.

۴- حمل عجول بر انسان ذاتی نیست و دلیل می‌خواهد.

۵- حمل موجود بر انسان ذاتی نیست و دلیل می‌خواهد که دلیل آن هم مشاهده و تجربه خود انسان است.

۴- سه ضلعی ذاتی مثلث است و حمل آن بر مثلث نیازمند دلیل نیست.